

Suriye'nin İç Siyasetindeki Meydan Okumaları

23 Temmuz 2025

Ömer Özkızılcık ve Fadıl Hancı

Giriş

Suriye’de Esed rejiminin devrilmesi tarihi bir dönüm noktası olmuş ve Suriye yeni bir döneme girmiştir. Ancak bu yeni dönem, beraberinde getirdiği umutlar kadar ciddi sıkıntıları da içinde barındırmaktadır. Derinleşmiş güvenlik riskleri, karmaşık siyasi dengeler ve kurumsal zafiyetler ülkenin geleceğini belirleyecek temel sınamalar olarak öne çıkmaktadır. 14 yıllık iç savaşın yıkıcı etkileri ve 50 yılı aşkın süren otoriter yönetimin ardından Suriye’nin devlet kapasitesini yeniden inşa etme süreci hem içeriden hem de dışarıdan gelen baskılarla şekillenmektedir. Yeni hükümetin meşruiyetini güçlendirme, güvenliği sağlama ve toplumsal beklentilere yanıt verme çabaları, bu sancılı geçiş döneminin en kritik meselelerini oluşturmaktadır.

Bu rapor Suriye hükümetinin önümüzdeki bir yıllık süreç içerisinde karşılaşması muhtemel meydan okumaları, riskleri ve zorlukları ele alacaktır. Raporda; Suriye’de yaşanması muhtemel güvenlik riskleri, SDG’nin entegrasyon süreci, Suriye’de yeni yönetim modelinin oluşturulması, Suriye için yeni bir meclis kurma ve yeni bir anayasa yazma süreçleri ele alınacaktır. Raporda Dürziler meselesi ve İsrail tehdidine yer verilmeyecektir. Bu konu hakkında ‘Devrim Sonrası Dürziler ve İsrail’ isimli rapora atıf yapılmaktadır.

Güvenlik Riskleri ve Ordunun Tesisi

Güvenlik riskleri sadece önümüzdeki aylarda değil, siyasi geçiş süreci boyunca dikkatlice takip edilmesi ve önüne geçilmesi gereken risklerdir. Bu risklerin hem iç hem de dış faktörlere bağlı olduğunu unutmamak gerekir. İran’ın etkisinin zayıflaması, ABD ve AB’nin Suriye yönelik yaptırımları kaldırması, entegrasyon süreci bağlamında ABD’nin SDG’ye baskı kurması ve İsrail’in saldırgan politikasının arabuluculuk yoluyla kontrol altına alınmaya çalışılması gibi dış faktörler, Suriye hükümetinin lehine işlese ve iç faktörleri dindirirse bile bu durum onları ortadan kaldırmış değildir. Bunun en bariz örneği İsrail’in, Süveyda olaylarını bahane ederek Suriye’ye yönelik gerçekleştirdiği son saldırılar ve bu saldırıların Suriye yönetimini nasıl zor bir durumda bıraktığıdır. Buna karşın, iç güvenlik risklerinin birbirleriyle bağlantılı olması ve birbirlerini beslemesi, güvenlik politikaların bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Esed rejimi kalıntıları, SDG’nin entegrasyon süreci, DAES tehdidi, Dürzi silahlı grupları ve Suriye’nin güvenlik sektöründeki stabilizasyonu gibi unsurlar başta olmak üzere ayrı ayrı riskler gibi görünseler de, bunlar aslında birbirini besleyen faktörlerdir.

Rejim Kalıntıları

Suriye’deki Esed rejimi kalıntılarının oluşturduğu risk hala ortadan kalkmamıştır. Suriye hükümeti, eski Esed rejimi üst düzey komutanlarını yakalamaya ve rejim kalıntılarına ait silah depolarına baskınlar düzenlemeye devam etmektedir.⁽¹⁾ Ekonomik kaynak yetersizliği nedeniyle eski Suriye ordusu mensuplarına yönelik yürütülen “düzenleme” süreci, yalnızca silahlarını teslim etmeleri karşılığında geçici kimlik verilmesiyle sınırlı kalmaktadır. Yani bu uygulama, onları yeniden topluma kazandırmayı amaçlayan “silahsızlanma, demobilizasyon ve yeniden entegrasyon (DDR)” sürecinin ayrılmaz bir parçası olan yeniden entegrasyon aşamasının eksik olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, Lübnan sınırındaki Hizbullah’ın⁽²⁾ ve uyuşturucu şebekelerinin, Esed rejiminin kalıntılarıyla hala bağlantılı oldukları düşünüldüğünde bu riskin çok boyutlu olduğu görülmektedir.

Diğer yandan Esed rejimi kalıntılarının bir kısmı, SDG’nin kontrol ettiği bölgelere kaçmış ve çok sayıda militan, SDG tarafından bünyesine katılmıştır. SDG’nin genel komutanı Mazlum Abdi bunu inkâr etse de, sahadan gelen bilgiler bunun doğruluğunu göstermektedir. Daha da önemlisi, Lazkiye’de hala varlığını koruyan Rus Hümeim Üssü’dür. Buna bağlı olarak Rusya, birkaç aydır Kamışlı havaalanındaki askerî varlığını arttırmış ve bazı eski rejim militanlarının Kamışlı’ya geçişini sağlamıştır. Bu durum, Moskova’nın hem rejim kalıntılarıyla⁽³⁾ (ki sahil olaylarında Rusya’nın rejim kalıntılarına verdiği desteği unutmamak gerekir)⁽⁴⁾ hem de SDG ile olan ilişkileri bağlamında ortaya çıkan riskleri hafife almamak gerektiğini göstermektedir.

DAEŞ Tehdidi

ABD’nin Suriye ile ilişkilerini normalleştirilmesi, Suriye’den çekilme planları ve SDG’nin Suriye hükümetine entegrasyonun sağlanması politikası, ABD’nin DAEŞ terör örgütü ile mücadele stratejisiyle doğrudan bağlantılıdır. DAEŞ; Esed rejiminin düşmesinin ardından rejim ordusundan kalma silahların bazılarını el koymuş, yeni Suriye yönetimine karşı propaganda faaliyetleri yürütmüş ve Suriye’nin istikrarını tehdit edecek terör saldırıları düzenlemiştir. Bu çerçevede, SDG’nin kontrolündeki DAEŞ kamplarının Suriye hükümetine devredilme süreci ne kadar uzarsa, güvenlik riskleri de o derece artacaktır. Üstelik SDG’nin, bazı DAEŞ mensuplarını belli bir maddi karşılıkla serbest bırakma uygulaması, söz konusu riski daha da arttırmaktadır.

⁽¹⁾SANA Haber Ajansı, “İç Güvenlik Güçleri, Kardaşa’da Silah Ve Mühimmatın Bulunduğu Bir Depoyu Ele Geçirdi”, 14 Haziran 2025, <https://sana.sy/tr?p=323103> (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

“الأمن الداخلي في طرطوس يلقى القبض على العقيد السابق عمار محمد عمار”, Zamanalwasl, 29 Haziran 2025, <https://www.zamanalwasl.net/news/article/169737/>, (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽²⁾ “الأمن العام في مدينة القصير بريف حمص يضبط شحنة أسلحة مخبأة بحافلة قادمة من لبنان”, SANA Haber Ajansı, 26 Nisan 2025, <https://sana.sy/?p=2212028>, (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽³⁾ Boaz Shapira, “Renewed Russian Entrenchment in Northeastern Syria – Qamishli”, Alma Research and Education Center, 12 Haziran 2025, <https://bit.ly/3Ub6a21>, (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽⁴⁾ Syria in Transition, “Sedition on the coast”, Mayıs 2025, <https://www.syriaintransition.com/seditiononthecoast>, (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

Suriye hükümeti, DAESH'in azınlıklara ve özellikle de Şiiilerin kutsal saydıkları mekanlara – Şam'ın etrafındaki Seyyide Zeynep dahil⁽⁵⁾ – yönelik gerçekleştirmeye çalıştığı birçok terör saldırısını engellemekte başarılı olmuştur.⁽⁶⁾ Ancak; haziran ayında Şam'daki bir kiliseye yönelik yapılan terör saldırısı, bu riskin ne kadar ciddi olduğunu altı ay sonrasında ilk kez somut olarak gözler önüne sermiştir. 25 kişinin ölümüyle sonuçlanan bu terör saldırısı⁽⁷⁾, bu yılın başında yeni faaliyete başlayan ve DAESH ile bağlantılı olduğu düşünülen “Saraya Ensar el-Sünne” adlı yeni bir radikal grup tarafından üstlenilmiştir. Bu saldırı, devrim sonrası Suriye’de özellikle DAESH ve El-Kaide başta olmak üzere cihatçı grupların nasıl bir tehdit oluşturduğuna dair önemli soru işaretleri barındırmaktadır. Geçtiğimiz aralık ayında,

El-Kaide’ye bağlı olan ve yıllar önce İdlib’de HTŞ tarafından dağıtılan Hurras el-Din adlı grubun kendini feshettiğini duyurmuş⁽⁸⁾ olmasına rağmen DAESH ve Ensar el-Sünne, Suriye hükümetine ve özellikle Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara’ya karşı propaganda faaliyetlerini sürdürmektedir⁽⁹⁾.

Bu propaganda; hakimiyet, ‘vela ve bera’, tağut gibi kavramlar üzerinden şekillendirilmekte ve Suriye’nin dış politikası, uluslararası topluma entegrasyon süreci, azınlıklar ile seküler kesime yönelik açılımlar gibi makro politikaların yanı sıra, Eşârî gelenekten gelen Üsame el-Rifai’nin genel müftü olarak atanması ve alkollü mekânların korunması gibi mikro düzeydeki uygulamalara kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda, Suriye hükümetinin neredeyse tüm politikaları ve Şara başta olmak üzere önde gelen yetkililer hedef alınmaktadır. Uygulamada Ensar el Sünne, ocak ayından bu yana eski rejim mensuplarına karşı suikast düzenleyerek intikam arayışında olan kişileri yanına çekmeye çalışmıştı. Ancak, düşük profile sahip Ensar el Sünne, özellikle kilise saldırısının ardından tanınırlık kazanmıştır.⁽¹⁰⁾

DAESH ve türevlerinin, Suriye’nin mevcut gidişatından ve HTŞ’nin geçirdiği dönüşüm sürecinden memnun olmayan grupları kendi saflarına çekmeyi başarıp başaramayacağı gözlemlenmelidir. DAESH’in Şara’ya karşı propagandası yeni bir şey değildir. Uzun yıllardır benzer argümanlarla bu tarz propagandalar sürdürülmekteydi. DAESH, HTŞ ve müttefiklerini “kâfir” olarak nitelendirirken HTŞ ve ortakları da on yılı aşkın bir süredir DAESH’i, ‘Hâricî’ olarak tanımlamakta ve ona karşı aktif bir mücadele yürütmektedir. Kaldı ki HTŞ’nin geçirdiği dönüşüm altı aylık kısa vadeli bir dönem değil, yaklaşık sekiz yıllık bir sürecin

⁽⁵⁾ “تفاصيل جديدة عن إحباط محاولة تفجير مقام السيدة زينب جنوب دمشق”, Aljazeera, 11 Ocak 2025, <https://bit.ly/44IvyCh> (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽⁶⁾ “في قبضة الأمن المصير المحتوم”, Suriye İçişleri Bakanlığı, 19 Mart 2025, <https://bit.ly/44GaBrt> (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽⁷⁾ Muhammed Karabacak, Ömer Koparan, “Suriye yönetimi, Mar Ilyas Kilisesi saldırısının planlayıcısının DEAS’ın sözde çöl valisi olduğunu duyurdu”, Anadolu Ajansı, 24 Haziran 2025, <https://bit.ly/4m0ExUV>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽⁸⁾ “Al-Qaeda’s ‘Syria branch’ dissolves following Assad ouster but followers told to stay armed”, The New Arab, 29 Ocak 2025, <https://bit.ly/3ICnieq>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽⁹⁾ “«خبيات الجهاديين» في سوريا... والاستثمار في «داعش»”, Şarkul Avsat, 29 Nisan 2025, <https://bit.ly/46YJB7Y> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽¹⁰⁾ Ensar el-Sünne’nin Mart - Haziran arasında yaptığı propaganda, Ümrân araştırmacıları tarafından incelendi.

sonucudur⁽¹¹⁾. Bu nedenle, HTŞ'nin dönüşümünden rahatsızlık duyan grupların büyük bölümü zaten uzun zaman önce örgütten ayrılmıştır. Buna karşın, Suriye'deki DAESH terör saldırıları hâlâ çözüme kavuşturulmamıştır. Aktif haldeki DAESH kampları, hem kurumsal kapasite eksikliği hem de merkezî ordu inşasında Şam yönetimin yaşadığı zorluklar, DAESH'in oluşturduğu güvenlik riskini hala son derece ciddi kılmaktadır.

Merkezî Ordunun İnşası

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, Suriye hükümetinin “disiplinsiz gruplar” olarak adlandırdığı unsurlardır. Bunlar, sahil bölgelerinde ve Şam kırsalında ihlaller yapan ve güvenlik sektörünün stabilizasyonu açısından risk oluşturan gruplardır. “Disiplinsiz gruplar” ifadesi, basit görünmesine rağmen oldukça karmaşık bir duruma işaret etmektedir. Her ne kadar Suriye hükümeti, merkezî bir ordu inşa etme sürecine başlamış olsa da, farklı silahlı grupların bu yapıya hızlı ve sorunsuz bir şekilde entegre edilmesi mümkün değildir. Hükümet; başta HTŞ, Suriye Millî Ordusu ve güney grupları olmak üzere çeşitli silahlı grupların liderlerine, ya askerî yapılar içerisinde ya da yerel idarelerde (örneğin valiliklerde) pozisyonlar vererek bu süreci yürütmeye çalışmaktadır. Ancak esas risk, bu grupların çoğunun kendi finansal kaynaklarına ve toplumsal tabanlarına sahip olmasıdır. Bu durum, orta vadede bu grupların merkezî orduya tam anlamıyla entegre olamama ihtimalini artırmakta ve risk potansiyelini canlı tutmaktadır.

Şimdiye kadar Suriye hükümeti, İdlib'de yıllar boyunca yapılandırılan Genel Güvenlik Güçlerinin, yeni adıyla İç Güvenlik Güçleri, disiplinli ve hiyerarşik yapısı sayesinde hem sahil olaylarında hem de Şam kırsalındaki olaylarda durumun kontrolden çıkmasını engellemiş ve bu kuvvetler yerel olarak güven sağlayıcı birimler olarak algılanmaya başlanmıştır. İdlib deneyiminden yola çıkarak Suriye hükümeti, silahlı grupları olabildiğince geri çekmeyi, onları askerî üslerde ve akademilerde konuşlandırarak kamu düzenini merkezî olan iç güvenlik güçleri eliyle sağlamayı hedeflemektedir.

14 yıllık bir savaşın yaşandığı, bu süreçte yüzlerce silahlı grubun ortaya çıktığı ve nihayetinde 54 yıllık bir rejimin devrildiği Suriye'de, durumun daha da vahim olma ihtimali oldukça yüksekti. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda Suriye hükümetinin, geçen altı aylık süreçteki sınamalardan başarıyla geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun mümkün olmasında HTŞ'nin, İdlib'de bir yönetme tecrübesine sahip olması ve Türkiye'nin, Suriye Millî Ordusunun yeniden kurularak savunma bakanlığına katılımını desteklemesi önemli pay sahibidir. Bu, söz konusu risklerin ortadan kalktığı anlamına gelmese de, Suriye'nin bu riskler ışığında tehdit algılaması ve güvenlik politikası daha anlaşılır hale gelmekte ve buna istinaden daha gerçekçi ve etkin politika önerileri sunmasını mümkün kılmaktadır.

⁽¹¹⁾ Fadıl Hancı, “Change in strategic culture of violent non-state actors: The case of HTS in Syria”, Marmara Üniversitesi / Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, 2024, <https://bit.ly/4o6KuSn>

SDG'nin Entegrasyonu

Suriye hükümetinin toprak bütünlüğünü sağlamadaki en büyük meydan okuması hiç şüphesiz Fırat'ın doğusunu kontrol eden SDG yapılanması olmaya devam etmektedir. Suriye hükümeti ile SDG arasında imzalanan 10 Mart anlaşması gereğince SDG'nin ve SDG'ye bağlı tüm sivil ve askerî kurumların Suriye devletine entegrasyonu kararlaştırılmıştır. Ancak Halep'teki Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahalleleri hariç, 10 Mart anlaşması⁽¹²⁾ günümüze dek uygulanamadı. Hatta Halep'teki SDG varlığına ilişkin ayrı ve özel bir anlaşma yapıldığı değerlendirilirse, 10 Mart anlaşması imzadan öteye geçmedi demek mümkündür.

Halep için varılan özel anlaşma gereğince⁽¹³⁾, Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahallelerinde bulunan SDG/YPG'ye bağlı silahlı unsurlar ve ağır silahlar Halep'ten çıkıp Fırat'ın doğusuna geçmiştir. İki mahallede de yerel meclis ve yerel asayiş gücüne dokunulmamıştır ve doğrudan Şam'a bağlı Genel Güvenlik Güçleri şubesi açılmıştır. Hedef olarak SDG'nin kurduğu yerel asayiş güçlerinin, Genel Güvenlik Güçleri'ne dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat uygulama aşamasında ilerleme sağlanamamıştır. İlaveten, anlaşma gereğince SDG'nin elindeki mahkûmlarla Suriye ordusunun elindeki SDG'li mahkûmların takası kararlaştırılmıştır. İlk takas turları başarıyla gerçekleşirken daha sonraki takaslar gerçekleştirilememiştir. SDG, elindeki eski SMO mensuplarını serbest bırakmayı reddetmiştir. Bazı iddialara göre, SDG elindeki mahkûm SMO askerlerinin infaz edildiği aktarılmaktadır. Tüm bunlara bakıldığında sahada kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Ancak, 10 Mart anlaşmasından bu yana Şam'ın konumunun ciddi anlamda güçlendiği ve SDG'nin pozisyonunun ise zayıfladığı görülmektedir. Nitekim yeni Suriye hükümeti uluslararası tanınırlık elde edip Suriye'ye yönelik yaptırımlardan ve terör tanımlamalarından kurtulurken⁽¹⁴⁾ SDG'nin koruyucusu konumunda olan ABD'nin, Suriye'deki askerî varlığını azalttığı⁽¹⁵⁾ ve Şam ile yakın bir diyalog geliştirdiği görülmektedir.

11 Haziran 2025 tarihinde yapılan SDG-Şam görüşmelerine kadar ABD, Suriye'de bulunan üslerinin yarısından fazlasını kaldırmış ve Suriye'deki asker sayısını azaltmıştır. Ancak, beklenileceğinin aksine SDG, Şam ile müzakeresinde pozisyonunu hafifletmek ve daha tavizkar olmak yerine, Şam'a yönelik daha talepkâr olmaya başlamıştır. Bu bağlamda, SDG'nin üst düzey heyeti, Şam'da yapılan son toplantıda Suriye ordusuna ayrı bir blok olarak katılmayı, SDG ismini muhafaza etmeyi ve petrol gelirlerin yarısını talep etmiştir. Suriye genelinde ise adem-i merkezci federal bir yapılanmaya gidilmesi talepleri arasında yer

⁽¹²⁾ Hilken Doğaç Boran, "Suriye'de Şam yönetimi ve SDG'nin anlaşması ne anlama geliyor?", BBC Türkçe, 13 Mart 2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8x495x0yy5o> (Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025)."

⁽¹³⁾ Ethem Emre Özcan, Ömer Koparan ve Ahmet Karaahmet, "Suriyeli yetkili, PKK/YPG'nin Halep'ten çekileceğini, bazı unsurlarının İçişleri Bakanlığına bağlanacağını belirtti", Anadolu Ajansı, 2 Nisan 2025, <https://bit.ly/4kO6eiY> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽¹⁴⁾ Al Jazeera English, "US revokes 'terrorist' designation for Syrian president's former group HTS", 7 Temmuz 2025, <https://bit.ly/4kQ61fe> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025)

⁽¹⁵⁾ John Davison ve Orhan Qereman, "US revokes 'terrorist' designation for Syrian president's former group HTS", Al Jazeera English, <https://bit.ly/4nXetvI> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

almıştır. Söz konusu toplantı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁽¹⁶⁾ Toplantının ardından, bu görüşmelere katılan ABD Suriye Özel Temsilcisi Thomas Barrack; Kürt, Arap, Amerikan ve Türk medyasına konuşarak SDG'ye yönelik eleştirilerini açıkça ifade etmiştir. Suriye'de bir federal yapının olmayacağını ve Suriye'de bir Kürdistan'ın kurulamayacağını ifade eden Barrack, Şam yönetiminin toplantıda gayet makul bir tutum içerisinde olduğunu ve SDG'nin gerçekçi davranmadığını dile getirmiştir. Ayrıca SDG'yi, sonsuz zamanları olmadığı konusunda da uyarmıştır.⁽¹⁷⁾ Nitekim daha önceki görüşmelerde Şam ile SDG arasında 107 No'lu yerel yönetim kanunu görüşülmüş ve anayasal değişiklik olmadan 107 No'lu kanun üzerinden bir orta yol aranmıştı.

Nesnel olarak bakıldığında Şam'ın, SDG'ye karşı müzakere masasındaki gücü ciddi anlamda artmıştır. Şam yönetimi de bu dönüşümün farkında olacak ki, Şam'da yapılan görüşmede Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara, SDG'nin sözde genel komutanı Mazlum Abdi ile doğrudan görüşmemiş ve müzakerelere temsilcisini göndermiştir.

SDG'nin müzakere masasında daha fazla tavizkar olmak yerine daha fazla talepkâr olmasının ardından SDG'nin kendi konumunu farklı okuması yattığı değerlendirilmektedir.

SDG kendisini; Suriye'nin petrolünü, tarım kaynaklarını, su kaynaklarını ve ülkenin %90 elektriğini üreten Tişrin ve Tabka barajlarını kontrol eden yapılanma olarak görmektedir. Buna ilaveten SDG, ABD'nin politika değişikliğini tam anlayamamış ve Trump öncesi dönemdeki ABD politikalarının artık devam etmediğini kavrayamamıştır. İlaveten, 'Terörsüz Türkiye' sürecine dair de SDG'nin okuması bir hayli sorunludur. SDG yönetimi kendisini PKK'nın silah bırakma sürecinin dışında görmektedir. PKK'nın silah bırakma ve kendisini lağvetme sürecini, Türkiye ile PKK arasındaki bir barış süreci olarak görmektedir. Bundan dolayı SDG'yi Şam ile anlaşmaya zorlayan Türkiye'nin, askerî tehdidinin son bulduğunu ve Türkiye'nin SDG'ye karşı bir operasyon düzenlemeyeceğini varsaymaktadır. Bu varsayımdan hareketle, Şam ile müzakerelerde daha fazla zamana sahip olduklarını ve daha talepkâr olabileceklerini değerlendirmektedir. Nitekim SDG, kendi askerî gücünün Şam ile olası bir çatışmaya yetebilecek seviyede olduğunu düşünmektedir.

Suriye hükümeti açısından bakıldığında ise zaman, Şam'ın lehine işlemektedir. 10 Mart tarihinde imzalanan anlaşma döneminde Suriye hükümetinin gücü ile şimdiki mevcut konumu arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Ayrıca, ABD'nin Suriye'yi terör listesinden çıkarması⁽¹⁸⁾ ve yaptırımları kaldırması,⁽¹⁹⁾ Suriye hükümetinin sadece meşruiyetini artırmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda Suriye ekonomisinin canlanmasına ve ülkedeki birçok sorunun da daha kolay halledilmesine kapı aralamaktadır. Buna ilaveten, SDG'nin

⁽¹⁶⁾ ABC News, "Syria's government and Kurds still at odds over merging forces after latest talks, US envoy says", 9 Temmuz 2025, <https://bit.ly/4nZOKSP> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽¹⁷⁾ Hurriyet Daily News, "US does not 'owe' SDF an independent state' says envoy", 13 Temmuz 2025, <https://bit.ly/45d6e7o> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽¹⁸⁾ Al Jazeera, "الأمم المتحدة: ترامب سارع سوريا من قائمة الإرهاب", 29 Mayıs 2025, <https://bit.ly/3TQi80F> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

⁽¹⁹⁾ İslam Doğru ve Sevgi Ceren Gökkoç, "Trump, ABD'nin Suriye'ye yaptırımlarını sonlandıran başkanlık kararnamesini imzaladı", Anadolu Ajansı, 30 Haziran 2025, <https://bit.ly/4lywAXn> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2025).

Suriye devletine entegre olmaması, SDG'nin yeni kurulacak ve altta detaylarıyla değinilecek olan yeni Suriye meclisinin dışında kalmasına ve dolayısıyla yeni anayasanın yazım sürecine de dâhil olamamasına yol açmaktadır. Özetle, her geçen gün Şam'ın pozisyonu güçlenmekte SDG'nin konumu ise zayıflamakla kalmamaktadır. Aynı zamanda SDG'nin talepkar tutumu, Suriye'nin geleceğinin belirleneceği meclis ve anayasa yazım süreçlerinde Şam'ın, SDG ile güç paylaşımı gereğini ortadan kaldırmaktadır. SDG'nin hızlı bir şekilde entegre olması durumunda, Suriye'nin yeni meclisinde ve anayasasında kısmi de olsa söz sahibi olması beklenmektedir.

Suriye Meclisi ve İç Siyasi Riskler

Esed rejiminin devrilmesinden bu yana, Suriye'nin iç siyaseti hem uluslararası toplumun hem de Suriye halkının beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir. Suriye ulusal diyalogu, anayasal deklarasyon ve geçici hükümet başta olmak üzere atılan adımlar, bir yandan uluslararası yaptırımların kaldırılmasını, diğer yandan ise farklı toplumsal kesimlere açılımı hedeflemekteydi. Şüphesiz Suriye Cumhurbaşkanı Şara bu siyasi sürecin en önemli aktörü haline geldi. Şara'nın merkezî konumu, pragmatik mantığı ve bir norm girişimcisi olarak rolü, ona son aylarda hem dış dünyadan gelen baskıları yönetme hem de iç dengeleri sağlama konusunda önemli avantajlar sağlamıştır. Nitekim geçici adalet dönemi, kamu hizmetlerinin sunumu, ekonomik istikrarın sağlanması, parlamento oluşumu ve anayasa yazım süreci gibi başlıca meseleler, Suriye hükümeti açısından oldukça karmaşık ve zorlu bir tablo ortaya koymaktadır. Bu durum önümüzdeki süreçte önemli riskleri de beraberinde getirmektedir.

Geçiş Dönemi Adaleti

Suriye hükümeti, devrim sonrasında Esed rejimiyle bağlantılı herkesin yargılanmasının mümkün olmadığını farkındadır. Ancak, bu gerçeği ne zaman kamuoyuna açıklamaya çalışsa, ülke genelinde yoğun bir toplumsal tepkiyle karşı karşıya kalmakta ve bu konuda geri adım atmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, rejim döneminde savaş suçları işlediği bilinen ve Şam'daki 'Millî Savunma' milislerinin komutanı olan Fadi Saqr hakkında 'liderlik tarafından güvenlik verildi' açıklaması yapılması ve bu kararın, bu tür kişilerin rejimi devirme sürecinde oynadığı rolle gerekçelendirilmesi, kamuoyunda sert tepkilere yol açtığı görülmüştür⁽²⁰⁾. Adalet beklentileri, yalnızca eski rejim unsurları için değil, aynı zamanda yeni Suriye ordusu içinde yer alan bazı silahlı grupların üyeleri için de geçerlidir. Bu bağlamda, geçiş dönemi adaletiyle bağlantılı münferit ya da toplu intikam eylemleri – ki bu tür hadiseler zaman zaman yaşandı – ile toplumsal patlamalar gibi olası riskler, doğrudan güvenlik riskleriyle ilişkili olup kamu düzeni açısından oluşturduğu tehdit ise son derece önemlidir. Aylardır devam eden bu konudaki toplumsal beklentiler doğrultusunda Şam yönetimi mart ayında Ulusal Geçiş Adaleti Heyetini kurdu. Ancak, bu sürecin kısa vadede tamamlanması veya kolay olması beklenmemelidir⁽²¹⁾. Böylelikle Suriye hükümeti bir yandan cadı avına dönüşebilecek

⁽²⁰⁾ "من هو فادي صقر الذي فجر "السلم الأهلي" السوري... وما علاقته بإيران وروسيا", al-Majalla, 11 Haziran 2025, <https://bit.ly/45edYGj> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽²¹⁾ "الرئيس السوري يشكل هيئة للعدالة الانتقالية", Aljazeera, 18 Mayıs 2025, <https://bit.ly/3UngRhL> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

uygulamalardan uzak durmaya çalışıp toplumsal barışı sağlamak isterken, diğer yandan da Suriye halkındaki çok yoğun ve güçlü bir intikam alma arzusunu ve adalet arayışını yönetmeye çalışmaktadır.

Hizmet Sunumu ve Ekonomik Stabilizasyonu

Esed rejiminin düşmesinin hemen ardından Şam’da yeni bir kabine kuruldu ve yaklaşık üç ay sonra nispeten kapsayıcı bir hükümet oluşturularak bakanların sorumlulukları kısa sürede devralındı. Bu sayede Suriye’de bir yönetim boşluğunun oluşması engellenmiş oldu. Zira nüfusun neredeyse önemli bir kesiminin iç sığınmacı konumunda olduğu, halkın %90’ının yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve devlet kurumlarının ciddi kapasite eksikliği yaşadığı bir ülkede yönetim boşluğu yaşanması tam bir kaos ortamı yaratacaktı.

Son altı ayda Suriye yönetimi, ülke genelinde bir çöküşün yaşanmasını önlemekte başarılı oldu. Ancak, mevcut kapasite eksikliği nedeniyle hükümet yıllardır - Türkiye’nin yardımıyla - İdlib’de sağladığı hizmetleri (elektrik, su, ulaşım, internet) ülke genelinde aynı düzeyde verememektedir. Örneğin, İdlib’de elektrik özel şirketler tarafından kesintisiz olarak sağlarken, genel olarak Suriye’de kamu kurumları elektriği günde ortalama sadece iki saat verebilmektedir.

Başka bir örnek ise kamu maaşlarıyla ilgilidir. Hükümet, maaşları %200 artırma kararı almasına rağmen⁽²²⁾ İdlib’de ödenen maaşlarla diğer bölgelerdeki maaşlar arasında hâlâ azımsanmayacak bir fark bulunmaktadır. Maaşlar ortalama olarak 75 ile 125 dolar arasındadır. Arada yaklaşık 50 dolar fark olması önemsiz gibi görünebilir; fakat bu durum, Suriye’de “birinci sınıf – ikinci sınıf vatandaş” tartışmalarına yol açmaktadır.

Nitekim, devlet maaşlarının Suudi Arabistan ve Katar tarafından ortaklaşa karşılandığı bir ortamda⁽²³⁾, Suriye’nin finansal ve kurumsal kapasitesini geliştirmesinin zaman alacağı aşıkardır. Tüm bu meseleler, Suriye’nin yeniden imar sürecinde ciddi bir dış desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermekte ve devletin işlevsel niteliği bağlamında önemli risklere işaret etmektedir. Üstelik savaş sonrası dönemde ekonomiyi liberalleştirmek yabancı yatırımları çekme açısından önemli olmasına rağmen, Suriye’deki aşırı yoksulluk ve ekonomik çöküş yüzünden bu sürecin olumsuz yanları ciddi risklere yol açabilir. Hâlihazırda aşırı yoksulluğun ve zayıf devlet kapasitesinin olduğu bir ortamda, sektör öncelikleri belirlenmeden ve yerel ihtiyaçlar gözetilmeden uygulanacak koşulsuz vergi muafiyetleri, Lübnan ve Irak örneklerinde olduğu gibi yapısal bir soruna dönüşme riski taşımaktadır⁽²⁴⁾.

⁽²²⁾ “200 % سوريًا: مرسوم رئاسي بزيادة الرواتب والأجور بنسبة”, Şarkul Avsat, 22 Haziran 2025, <https://bit.ly/3GARHQR> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽²³⁾ “Saudi Arabia says it will jointly fund Syria state salaries with Qatar”, Aljazeera, 31 Mayıs 2025, <https://bit.ly/40svvvN> , (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽²⁴⁾ “Investment Without Illusion: Toward a Fair Path for Syria’s Recovery”, Lugarit, 24 Haziran 2025, <https://bit.ly/40wZxKW> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

Parlamento Oluşumu ve Anayasa Yazım Süreci

Yukarıda bahsedilen riskler ışığında, beş yıllık bir geçiş dönemi uzun bir süre gibi görünse de aslında gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Zira güvenlik ve istikrar sağlanmadan sadece seçimlere gitmek, ne istikrarı temin edebilir ne de ülkeyi ileriye taşıyabilir. Bu nedenle, Suriye yönetimi siyasi riskleri en aza indirmek amacıyla güçlü bir yürütme organı ve tam bir başkanlık sistemi kurdu. Hâlihazırda Suriye, Cumhurbaşkanının kararlarıyla yönetiliyor olmasına karşın yeni yasalar çıkarmak veya mevcut yasaları değiştirmek mümkün değildir; çünkü henüz bir parlamento oluşturulmamıştır.

Anayasal deklarasyona göre Cumhurbaşkanı, parlamento üyelerini seçmek üzere yüksek bir komite oluşturur. Bu komite, alt seçim kurullarının oluşumunu denetler. Söz konusu alt kurullar ise parlamentonun üçte ikisini seçer. Geriye kalan üçte birlik kısmı ise Cumhurbaşkanı tarafından, “adil temsil ve liyakati sağlamak amacıyla” atanır. Haziran ayında Şara tarafından kurulan “Halk Meclisi Seçimleri Yüksek Komitesi”, eski Tarım Bakanı Muhammed Taha el-Ahmed başkanlığında on bir üyeyle çalışmalarına başlamıştır⁽²⁵⁾.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, Suriye'nin eski siyasi muhalefetine önemli figürlerinin heyet üyeleri arasında yer almasıdır. Bu isimler arasında, daha önce Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu ile Yüksek Müzakere Heyeti başkanlığı yapmış Badr Jamous ve Anas al-Abde, SMDK'ya bağlı geçici hükümetin eski Tarım Bakanı Emad Bark, SMDK'nın eski Norveç Büyükelçisi Hanan İbrahim El-Balkhi ve Suriye Feminist Siyasi Hareketi üyesi Lara Ayzoki bulunmaktadır. Ayrıca, Hristiyan bir doktor olan Navvar İlyas Nejme'nin heyetin sözcüsü olarak atanması da dikkat çekicidir.

Resmî kaynaklara göre parlamento, 150 üyeden oluşacaktır ve önümüzdeki iki ila üç ay içinde parlamentonun kurulması beklenmektedir. Geçici bir seçim sistemi taslağı üzerinde çalışan komite, parlamento üyelerinin %70'inin liyakat sahibi kişilerden, %30'unun ise seçkin ve saygın kişilerden (toplumun önde gelenlerinden) oluşmasını hedeflemektedir⁽²⁶⁾.

Seçim mekanizması olarak doğrudan seçimlerin yapılması mümkün olmadığından geçici olarak temsili bir seçim sistemi uygulanacaktır. Bu çerçevede, seçim hazırlıkları kapsamında Suriye'nin farklı illerinde saha çalışmaları yürüten seçim komitesi, bu sürecin tamamlanmasının ardından geçici seçim sisteminin nihai versiyonunu ve seçimlerin zaman çizelgesini yayımlayacaktır. Ardından her ilde alt seçim komiteleri kurulacak ve bu komiteler, bağlı oldukları ilin farklı ilçelerinden temsilcileri içerecektir. Alt komitelerin temel görevi, Halk Meclisindeki her bir sandalye için 30 ila 50 kişiden oluşan seçici kurulları belirlemektir⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ “مرسوم رئاسي بتشكيل اللجنة العليا للانتخابات مجلس الشعب”, SANA Haber Ajansı, 13 Haziran 2025, <https://sana.sy/?p=2231640>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽²⁶⁾ “اللجنة العليا للانتخابات السورية: مجلس الشعب الجديد خلال شهرين أو ثلاثة... والكفاءات ستشكل 70 % منه”, Şarkul Avsat, 19 Haziran 2025, <https://bit.ly/44Gt70U>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025).

⁽²⁷⁾ *ibid.*

Bu sürecin tamamlanmasıyla birlikte, Suriye'nin geçiş dönemi daha sağlam bir zemine oturmuş olacaktır. Dolayısıyla, yasama boşluğunun doldurulması ve bu boşluğun doğurabileceği risklerin önlenmesi, bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına bağlıdır. Örneğin, Suriye'nin ulusal sembolünün değiştirilmesi anayasal deklarasyona göre bir kanunla gerçekleşmeliydi; ancak yasama organı eksikliği nedeniyle bu değişiklik kanunsuz bir şekilde yapılmıştır⁽²⁸⁾. Bu bağlamda, parlamento seçim sürecinin düzgün işlemesi ve ardından parlamentonun etkin bir yasama organı olarak faaliyete geçmesi, siyasi meşruiyetin ve hukukun üstünlüğünün tesisi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu süreç, 54 yıl süren ayrımcı bir diktatörlük sonrası yeni bir toplumsal sözleşmeyi hayata geçirebilecek bir anayasa yazımı için de gerekli zemini oluşturacaktır.

Sonuç ve Politika Önerileri

Esed rejiminin devrilmesinden bu yana geçen süreçte Suriye çok önemli ilerlemeler kaydetse de, 14 yıllık iç savaşın ve 50 yılı aşkın süreli Baas iktidarının getirdiği yıkımı kaldırmak kolay değildir. Ekonomik meseleler, Dürzi meselesi ve İsrail'in müdahalesi bir kenarda tutulduğu takdirde bile, Suriye'nin kendi içinde ciddi meydan okumaları olduğu görülmektedir. Yukarıda detaylıca izah edildiği üzere eski rejim kalıntıları, DEAŞ terör örgütü tehdidi, Suriye ordusunun merkezîleşmesi, SDG'nin entegrasyonu ve yeni Suriye meclisinin kurulması gibi yakın gelecekte çözülmesi gereken konular bulunmaktadır. Suriye'de devlet inşasının güvenlik ayağının sağlam bir temele oturtulmadan, siyasi ve ekonomik reformların hayata geçirilmesi veya bu reformların verimli olması beklenmemelidir. Bu bağlamda, güvenliği sağlamaya katkı sunacak ve Suriye hükümetine olan yerel güveni pekiştirecek hukuk üstünlüğü reformlarının daha öncelikli olması gerekmektedir. Yapılan araştırma ve değerlendirme bağlamında söz konusu meydan okumaların üstesinden gelinmesi adına aşağıdaki politika seçenekleri önerilmektedir:

- Rejim kalıntılarına yönelik askerî ve güvenlik tedbirlerine ilaveten, sosyal uyum ve toplumsal uzlaşma çalışmaları yürütülmelidir. Rejim kalıntılarının kullandığı ve araçsallaştırdığı sosyal fay hatları en aza indirilmelidir.
- SDG'nin kontrol ettiği bölgelere geçen rejim kalıntılarına ilişkin, ABD ve Rusya üzerinden diplomatik baskı kurulmalı ve kamuoyuna açık teşhir edici çalışmalar yürütülmelidir.
- DEAŞ'lı mahkumların ve ailelerin bulunduğu kamp ve hapishanelerin SDG'den Suriye hükümetine devri noktasındaki çalışmalar hızlandırılmalıdır. Suriye hükümetine gerekli tüm lojistik ve kapasite desteği sağlanmalıdır.
- DAES ile mücadele kapsamında Türkiye, Ürdün, Irak, Lübnan ve Suriye tarafından geliştirilen bölgesel mekanizmanın, Suudi Arabistan gibi bölgesel başat aktörleri de sürece dâhil ederek genişletilmesi değerlendirilebilir.

⁽²⁸⁾ Suriye Anayasal Deklarasyonu, Madde 5.

- Suriye ordusunun merkezîleşmesi ve profesyonelleşmesi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Suriye’de eğit-donat faaliyetleri icra etmesi gerekmektedir. Türkiye; Somali, Libya ve Katar’daki tecrübesini Suriye’ye aktarmalıdır.
- Türkiye, Suriye’nin güvenlik sektör reformu çabalarını destekleyerek güvenlik ve askerî akademilerinin kurulması, kapasite geliştirilmesi ve müfredatlarının oluşturulması konusundaki deneyimlerini paylaşması değerlendirilmelidir.
- Suriye ordusuna dahil olan tüm eski devrimci grupların devrim sürecinden kalan finansal gelir kaynakları Şam uhdesinde merkezîleştirilmelidir. Suriye ordusuna katılan hiçbir yapının kendisine özgü Şam’dan bağımsız bir finansal gelir kalemi olmamalıdır.
- SDG’nin entegrasyonu bağlamında Türkiye’nin askerî caydırıcılığı SDG’ye hatırlatılmalıdır. Türkiye’nin askerî gücünün dengeleyici rolü, Şam ile SDG arasındaki müzakereleri kolaylaştıracaktır.
- ‘Terörsüz Türkiye’ sürecinin Suriye ayağı hem kamuoyu nezdinde hem de SDG nezdinde net bir şekilde anlaşılmalı ve Suriye’yi ilgilendiren kısımlara netlik kazandırılmalıdır. SDG nezdindeki yanlış algı kırılmalıdır.
- Suriye’deki yeni meclisin kurulma sürecinin olabildiğince kapsayıcı ve şeffaf olması adına gerekli önlemler alınmalıdır. Kurulan komitenin çalışmaları tüm Suriyeli kesimler tarafından benimsenmeli ve ulusal birliğe hizmet edecek bir meclis aritmetiği ortaya çıkmalıdır.
- Hizmet sunumunun yerel ayağına önem verilmelidir. Türkiye’nin, Gaziantep ile Halep arasında, Hatay ile İdlib ve Lazkiye arasında imzalanan kardeş şehir protokollerinin ve bu bağlamda çabalarının devamlılığı, Suriye’nin kamu kurumlarının kapasitesinin güçlendirilmesi açısından son derece önemlidir. Ayrıca, bu çabaların Lazkiye’deki Alevi kesiminin eski rejim propagandası nedeniyle Türkiye’ye yönelik olumsuz tavrının değiştirilmesi açısından önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Türkiye’de yıllardır faaliyet gösteren Suriyeli sivil toplum kuruluşlarının Suriye’ye taşındıktan sonra Türkiye ile bağıni koparmaması gerekmektedir. Suriye’de faaliyet gösteren Türk STK’lar, çalışmalarını doğrudan yürütmek yerine, yerel STK’larla işbirliği yaparak ortak projeleri önceliklendirmelidir.